

könyveket, két százaléka tesztekét használ, 15 %-a nem vesz igénybe semmilyen segédeszközt sem. Arra a kérdésre, hogy rendelkeznek-e személyi-, eszköz- és módszer-beli feltételekkel (iskolaérettségi, pszichológiai alkalmassági vizsga), igennel 49 %, nemmel 11 % válaszolt, s 40 % nem adott választ. A pályaválasztásra irányuló pszichológiai vizsgálati tesztekét 24 % használ.

A nevelési tanácsadók pályaaorientációs jellegű résztevékenységét hét százalék esetében segítik a munkaügyi központok, 26 %-ban pedagógiai intézetek és 48 %-ban egyéb intézmények. A gondozottakról való visszajelzések sem kielégítőek. 22 %-ról semmiféle visszajelzés nem érkezik, 66 %-uk esetében pedig magától a szolgáltatást igénybe vevő fiattól tájékozódik az eredményességről vagy kudarcról. Figyelemre méltó, hogy a gondok megoldásához rendelkezésre álló információk, eszközök minőségével és mennyiségével csupán az intézmények kilenc százaléka elégedett teljes mértékben, 38 % részben, 38 % egyáltalán nem (nem válaszolt, illetve nem kompetens 15 %).

A nevelési tanácsadók körében köztudomású, hogy önálló pályaválasztási tanácsadó intézmény évek óta csak a fővárosban működik. Az intézmények 66 %-a nem tartja kielégítőnek ezt a helyzetet. Sokan nyilatkoztak úgy, hogy célszerű lenne ismét létrehozni helyi pályaválasztási intézeteket.

Laki Ildikó

DIPLOMÁSOK ELHELYEZKEDÉSI ESÉLYEI

A felsőoktatás „tömegesedése” összefüggésben áll a gazdasági szerkezetváltás folyamatával. A szerkezetváltás újfajta elvárásokat támaszt a munkaerőpiacon megjelenő munkavállalókkal szemben. A szerkezetváltás egyúttal technikai, technológiai innovációt is jelent valamennyi szektorban, s az új struktúrák, ágazatok, munkahelyek újfajta tudást igényelnek. Az oktatás jelenti a legfőbb csatornát erre az új típusú, specializált tudást igénylő munkaerőpiacra.

Ebben a folyamatban a felsőoktatás fontos szerepet kaphat. Az új technológiák által megkövetelt tudás megszerzése, melynek elsajátítása magas fokú tudományos ismereteket és nem utolsósorban infrastrukturális háttérrel igényel, úgy tűnik, a mai Magyarországon többek között a felsőoktatás keretein belül valósítható meg.

A rendszerváltás után az egyetemek érzékelik azokat az elvárásokat, amelyeket a munkaerőpiac az oktatással szemben támaszt, hiszen ez lehetőséget teremt számukra, hogy a felsőoktatás az oktatás újra preferált területe legyen. Mindez párosul a felsőoktatás iránt növekvő társadalmi kereslettel. Ugyanakkor a pénzühiány és a normatív finanszírozási rendszer olyan irányban hat, hogy az egyetem, nevének presztízsét felhasználva hallgatók tömegeit vonzza magához, de nem vállalja fel teljes egészében az új munkaerőpiac kihívásait.

Az az elvárás, miszerint ha a felsőoktatás szintjén oktatjuk a fiatalokat, akkor könnyebben el tudnak majd állást találni, nem bizonyul igaznak. Azok előtt a fiatalok előtt, akik nem tudnak elhelyezkedni, jelenleg három alternatíva áll:

- munkanélküliség;
- tovább maradni az oktatási rendszerben;
- flexibilis, alkalmi vagy időszakos munkavállalás.

A késleltetett munkanélküliség nagy veszélyeket rejt magában, hiszen egy későbbi életszakaszban (amikorra a családalapítás is esik) sokkal nehezebb új képzést kezdeni vagy egyáltalán aktív szereplőként fellépni. Vannak elgondolások, miszerint a társadalomban permanens tanulás valósul meg, válaszul az állandósuló modernizációs kihívásokra, ám ez ma Magyarországon a saját kultúra és a modernizáció összeütközését vonja maga után.

Amennyiben a fiatalok sokáig keringenek az oktatási rendszerben, az az oktatási rendszer működésének kritikájaként is értelmezhető. Ugyanakkor a rendszernek érdeke a lehetséges maximumon tartani a hallgatószámot (normatív finanszírozás), s így az oktatás aktorai között sajátos ellenérdekeltségek jöhetnek létre (például mindenáron betölteni a szakokat – jó irányban továbbtanulni, a szakok versenye a forrásokért). Ez az alternatíva éppúgy beilleszkedési nehézségekkel végződik a fiatalok számára, hiszen nincs garancia, hogy rátalálnak a megfelelő képzésre. Mindezek alapján elmondható, hogy kialakulóban van egy olyan korosztály, amely késleltetetten vagy tartósan – ezt most még nem tudjuk – nem tud majd beilleszkedni. Kérdés, hogy az oktatáspolitikát ezt tartósítja-e vagy ez is az átmenet számlájára írható.

A magánszféra kibontakozásával az oktatási területen működő vállalkozások száma is gyarapodni kezdett, melyek egyfelől természetes módon igyekeznek olyan elvárásoknak megfelelni, amelyeknek az oktatási rendszer képtelen. Másrészt olyan oktatási programokat is működtetnek, amelyeket az oktatási rendszer intézményei, szakiskolái, főiskolái, egyetemei is kínálnak. Az oktatási rendszer ezt a piacosodási folyamatot még nem érzi át teljes jelentőségében. Ennek egyik oka az az expanzió, amely az elmúlt években elkezdődött. Ma az expanzió folyamatának elején tartunk. De az intézményeknek el kell gondolkodniuk azon, hogy ez csak az intézményes felsőoktatást érinti-e majd, vagy netán az egész oktatási, képzési ágazatát lesz-e (beleértve a vállalkozási oldal szereplőit is).

Az oktatási piac visszacsatolása sokkal jobb. Ennek a legfőbb oka az, hogy nem kötik hagyományok, gyorsabban áll át új tartalmakra, módszerekre, aktuálisabb tudást tud nyújtani, és mivel piaci alapokon működik, a megrendelők minőségi kritériumok alapján értékelik. Ez azt jelenti, hogy középtávon minőségivé válik a vállalkozási alapokon működő oktatás, így erős konkurenciaként lép majd fel az egyetemmel szemben. Ennek nyomán a felsőoktatásban szereshető diploma leértékelődése is előállhat. A piacon gyorsabban, hasonló vagy relatíve kisebb befektetéssel megszerezhető, a munkaerőpiacon direkt módon anyagi tőkére váltható tudás könnyen vonzóbbá válhat, mint az egyetemi képzés, ami bár régi, nevében patinás hangzású intézményben folyik, de egyéb előnyöket nem nagyon kínál.

Az egyetem – bár igyekszik ellenállni a piacosodási folyamatnak – „piaci technikáit” csak arra használja, hogy tradicionális működéséhez, amelytől az állam elvont, pótlólagos forrásokat szerezzen. Ha továbbra is ellenáll, s piacokat enged át a gazdasági szférának, hosszú távon nem csupán egzisztenciája, de funkciója is beszűkülhet. Az intézményrendszernek valahol meg kell ragadnia a folyamatot, s lépnie kell azon piaci szegmensek felé, amelyeket elveszteni látszik.

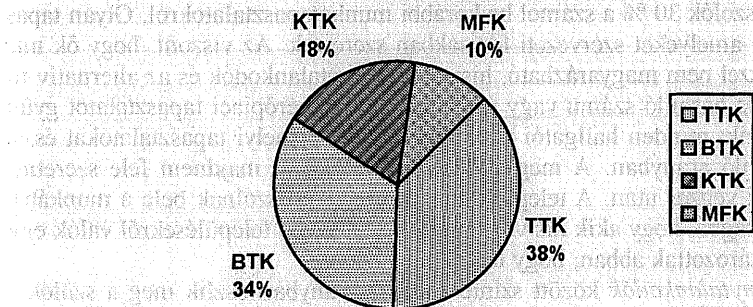
És mi történik a hallgatókkal? Hogyan érzékelik ők a modernizációs kihívást, hogyan értékelik saját helyzetüket a jelen körülmények között? 1998. március 24-25-én állásbörzét rendeztek a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az esemény fő szervezője a Hallgatói Önkormányzat (HÖK) volt, amely érzékelve a hallgatók megnövekedett igényét a munkaerőpiaci felkészülésre, felkészítésre, tavaly

novemberben karrier-iroda létrehozását tűzte ki céljával. Ez az iroda elképzeléseik szerint regionális karrier-tanácsadási, pályaorientációs feladatokat látna el, folyamatos tanácsadást és információs szolgáltatásokat nyújtana az érdeklődők számára. 1997. decemberében kutatócsoportunk megállapodást kötött a HÖK-kel a projekt megvalósítása során felmerülő és igényelt kutatási feladatok elvégzésére. Az állásbörzét megelőzően február 11. és március 18. között a Hajdúsági Hallgatói Önkormányzatok Kulturális Egyesülete előadássorozatot szervezett az álláskeresési technikákról. Együttműködésünk keretében első feladatunk az előadássorozat hallgatói fogadtatásának, a hallgatók igényeinek felmérése volt. Eredményeinket a karrieriroda stratégiai tervének elkészítésekor, valamint hasonló előadások tartalmának meghatározásakor tervezik hasznosítani.

Első feladatunk az előadássorozat résztvevőinek körében végzett felmérés volt. Ekkor nyílt mód annak a kérdőívnek a tesztelésére, amely később az állásbörzén mérőeszközzül szolgált. A kérdőív hibáinak kijavítása után került sor a március 24-25-ei adatgyűjtésre. A vizsgálat megkezdése előtt a következő hipotéziseket állítottuk fel: a hallgatók körében bizonytalanság érzékelhető a tekintetben, mihez kezdenek végzés után; a bizonytalanság tekintetében nem homogén a hallgatóság; a bizonytalan és a céltudatos hallgatói csoportok jól elkülöníthetők; a csoportok különbségei magyarázhatók a családi háttér bizonyos elemeivel; a hallgatók érzékelik azt, hogy a munkaerőpiac másfajta elvárásokat támaszt velük szemben, mint amelyekre eddig felkészítést kaptak; a hallgatóknak vannak elképzeléseik arról, milyen fajta segítséget igényelnek.

A kérdőívet 275-en töltötték ki. A mintavétel folyamatosan történt, a rendezvény mindkét napján, az ötödéves tanár szakos hallgatók tanítási gyakorlatára is figyelemmel délelőtt és délután is. Az így előállt minta reprezentatívnak mondható az állásbörzén megjelent érdeklődő hallgatók csoportjára nézve.

A következőkben elsősorban az idén öt éves – egyes szakok esetében három éves – képzésüket befejező hallgatók körére koncentrálunk. A végzősök a teljes mintában 46 %-ot tettek ki. Az elemzés és a bemutatott adatok, ha máshogy nem jelezzük, erre a körre vonatkoznak. Az egyetem egyes karainak viszonylatában a végzősök eloszlásának aránya a mintában következő volt:

Mivel a pályaorientáció kiforrottságát, az elképzelések határozottságát több kérdés is felméri, a hallgatókat a kérdésekre adott válaszaik alapján célszerű típusokba sorolni aszerint, mihez szeretnének kezdeni tanulmányaik befejezése után. Most a következő tipológiát javasoljuk:

„munkába áll”	Tudja, hogy munkába fog állni Vannak elképzelései arról, melyik szférában Meg tudja nevezni a munkakör típusát, az ágazatot [Pontosítani tudja a beosztást, szűkebb foglalkozási területet]
„tanul”	Továbbtanul valamilyen más irányba Doktori képzésben vesz részt Külföldi ösztöndíjat pályáz meg
„bizonytalan”	Több, eltérő irányú elképzelése van Nem dönt szférák és ágazatok között, legalább hármat jelöl Nem tudja/akarja pontosítani a munkakört, beosztást, szűkebb területet, ahova törekszik
„mobil”	Alkalmi munkákat vállal Külföldön vállal munkát

A következőkben megvizsgáljuk, hogy milyen különbségeket találunk az egyes típusokhoz tartozó hallgatók között, elsősorban a családi háttér bizonyos elemeire, a településtípusra és a korábbi munkatapasztalatokra figyelve. Kérdésünk tehát az, mi határozhatja meg azt, hogy valaki melyik típusba tartozik. A mintában szereplő 128 végzős megoszlása a fenti típusok vonatkozásában a következőképpen alakul:

A *munkába állók* csoportja körében a szülők iskolai végzettsége magasabb ugyan, mint a többi típusban, de nem olyan mértékben, hogy azt lehetne mondani, hogy a szülői végzettség határozottabb elképzelésekben, aspirációkban realizálódik. Igaz, a munkába állók többségét a felsőfokú végzettségű anyák és apák gyermekei adják, de jelenlétük az egész mintában is hasonlóan jelentős. A felsőfokú végzettségűek gyermekei közül tíz százalékkal többen állnak munkába az összes végzőshöz viszonyítva, de még így is csak alig több mint a fele. A szülők iskolai végzettsége e szerint csak szerény mértékben van befolyással a munkába állásra. A szülők foglalkozási státusza annál inkább érezteti hatását. A magánszférában dolgozó szülők gyermekei inkább tudatosak, mint a többiek, közülük többen kerültek ebbe a csoportba. Ugyanakkor ez sem egy erős elv, hiszen itt is csak az átlagtól való viszonylag csekély, mindössze tíz százalékos eltérésről van szó.

A válaszolók 30 %-a számol be korábbi munkatapasztalatokról. Olyan tapasztalatok ezek, amelyeket szervezeti formákban szereztek. Az viszont, hogy ők munkába állnak ezzel nem magyarázható, hiszen a bizonytalankodók és az alternatív munkavállalók is hasonló számú vagy éppen több munkaerőpiaci tapasztalatot gyűjtöttek. Úgy látszik, minden hallgatói típus szerzett munkahelyi tapasztalatokat és nagyjából egyenlő arányban. A megyeközpontokban lakók majdnem fele szeretne elhelyezkedni végzés után. A településtípusok annyiban szólnak bele a munkába állási hajlandóságba, hogy akik kis városokból vagy kisebb településekről valók egyre kevésbé határozottak abban, hogy mit is tegyenek.

A *bizonytalankodók* között szinte egyenlő arányban oszlik meg a szülők iskolai végzettsége. Éppúgy képviseltek magukat a középfokú és a felsőfokú végzettségű szülők. A bizonytalanság okai, úgy látszik, máshol gyökereznek. Mint már említettük, nem tapasztalatlanok a munkaerőpiacon. Dolgoztak (34 %), pályáztak már ál-

lásra (15 %), voltak felvételi meghallgatáson (12,1 %). Felkészültségüket hasonlóan ítélik meg, mint a végzősök általában.

A bizonytalanság és a településnagyság egyenes arányban áll egymással, de ez a kijelentés ismét csak korlátozottan érvényes, hiszen az adatokból a tendencia látszik ugyan, de a különbség a megyeközpont, a kisváros és a falu között korántsem számottevő. A tendencia egyrészt abban mutatkozik meg, hogy a kistelepülések lakói inkább tartoznak a bizonytalankodók csoportjába, másrészt a válaszok egyenletesen szórtak a munkába állás és az alternatív munkavállalás vonatkozásában is.

A fiatalok körében megfigyelt bizonytalanság elsősorban abból a felismerésből táplálkozik, hogy a dolgok nem úgy működnek, ahogyan várták. A felsőoktatásban szerzett végzettség nem elegendő, s inkább tekinthető egy szakképzettségnek, amire vagy szükség van a piacon, vagy nem, így egy adott tehetségű, képességű, ambíciójú fiatalnak lehet ugyanaz jó irány vagy éppen rossz. Az, hogy a piac méri a tudást, a képzettséget, ez az az új elem, amit nehéz beépíteni a korábbi gondolkodásba. A társadalom jelenleg szakképző intézménynek használja az egyetemet és ezért van az, hogy az új elvek éppúgy érvényesek az egyetemre, mint bárki másra, aki a piacnak „szállít”. Ha az egyetem tudományos intézmény maradt volna – amely strukturális változtatások nélkül nem valósulhatott meg –, ha nem is viselkedhetne úgy, mint ami nem érintett a piac dolgaiban, nem kerülne a homlokterébe ilyen nagyságrendű társadalmi és gazdasági elvárásoknak.

A *továbbtanulók* csoportja azokból a hallgatókból áll, akik ilyen vagy olyan módon – doktori képzés, pályamódosítás, külföldi ösztöndíj – továbbra is az oktatás rendszerében kívánnak maradni. A pályamódosítás 11 % körüli értéke nem tűnik túlságosan magasnak, ám ha hozzávesszük még a külföldön tanulni szándékozókát és a doktori képzés irányába gondolkodókat, azt kell megállapítanunk, hogy a hallgatók 25,9 %-a a végzés előtt néhány hónappal úgy látja, valamilyen formában folytatni szeretné a tanulást.

Az egyértelmű pályamódosítási szándékot kinyilvánítók közül közel 60 % nem tudja (vagy nem akarja) megmondani, milyen irányba módosítana. Így ők a bizonytalanok csoportjához is tartozhatnak. Amiért mégis ebbe a csoportba kerültek, annak oka az, hogy egyedül a pályamódosítást jelölték meg, és semmilyen más alternatíván nem gondolkodnak. Akik nevesítik a pályamódosítás irányát, pénzügyi, jogi, külkereskedelmi vagy általában csak „gazdasági” irányban tanulnak tovább.

A pályamódosítási szándék azt jelenti, hogy a mostani szak befejezésekor kapott diplomát nem tekinti a hallgató elegendőnek ahhoz, hogy elképzeléseinek megfelelő helyet biztosítson magának a munkaerőpiacon. Így vagy a pályakorrekció, vagy az egyetemi képzés kritikájaként értelmezhető, illetőleg úgy, hogy a korábbi pályorientáció szenvedett kudarcot, mutatkozik zsákutcának.

A *külföldi ösztöndíjak* pályázásának szándéka 13,3 %-ban fordult elő a mintában szereplő végzősök körében, s a külföldi tanulmányokat folytatni kívánók szüleinek iskolai végzettsége a szakmunkásképzőtől az egyetemig terjedő skálán szóródik. Szintén nem mutatkozik összefüggés a szülők foglalkozási szférájával. A pályázni kívánók több, mint fele TTK-s (biológus, programozó matematikus, matematika és fizika tanár, összesen kilenc fő); további négy-négy fővel képviselteti magát a BTK (német, művelődési menedzser) és a KTK. Az arányok azt jelzik, itt nem feltétlenül határozott tudományos indíttatású szándékokról van szó csupán, hanem ezek olyan területek, ahol vannak ösztöndíj lehetőségek, így inkább egy kitörési pont lehet a

külföldi ösztöndíj megpályázása, ami még mindig biztosabb és megnyugtatóbb annál, mint kilépni a munkaerőpiacra. Ezt támasztja alá, hogy saját munkaerőpiaci felkészültségüket mind az álláskeresés, mind a munkába állás tekintetében tízes skálán egy egész ponttal alacsonyabbnak ítélik, mint végzős társaik.

A *doktori ösztöndíjakra*, a doktori képzésben való részvételre pályázók 11-en szerepelnek (8,6 %) a mintában. Megfigyelhető, hogy elsősorban a kistelepülésekről valók választják ezt a formát (heten), s a férfiak vannak többségben (ugyancsak heten). A pályázó nők családjaira igaz az, hogy szüleik közül édesanyjuk iskolai végzettsége magasabb. Ez számukra példa, így édesanyjuk teljesítményét követik.

A *mobilmek* azok, akik alkalmi munkákat szeretnének vállalni, vagy külföldön akarnak dolgozni. A *külföldön* dolgozni kívánók száma településtípusonként egyenletesen oszlik meg (összesen tizenegy hallgató). Elsősorban lányok (hét fő), szüleik iskolai végzettsége nem meghatározó. Háromnegyedük édesanyja az állami szférában dolgozik, tíz hallgató édesapja a magánszférában. A munkaerő-piaci szereplésre érzéseik szerint az átlagnál nincsenek jobban felkészülve, közel kétharmaduk nem rendelkezik korábbi tapasztalatokkal sem a munka, sem a pályázás tekintetében. A tervezés, a kutatás, az irányítás, a marketing és az oktatás területén szeretnének dolgozni. Négyen tudják pontosítani azt a foglalkozási területet, ahol el szeretnének helyezkedni. A felvett adatokból nem lehet megmondani, hogy szándékaik mennyire megalapozottak. Mindenesetre ők azok, akik az állás elnyeréséhez szükséges dolgok között a bizonyítványokat és a szaktudást az utolsó helyre teszik, az információ és különösen a kapcsolatok fontosságát látványosan felértékelik. Ez utóbbi két dolgot jelenthet: vagy nem kívánnak egy olyan rendszerben „versenyezni”, ahol tulajdonképpen versenyről szó sincs, vagy rendelkeznek bizonyos információval és kapcsolatokkal, amelyek segítségével elérhetővé és biztonságossá válik számukra a külföldi munkavállalás.

Az első esetben érdekes jelenségként említhető, hogy az *álverseny* mennyire kiábrándító a fiatalok számára: olyannyira, hogy még azt sem teszik meg saját érdekükben, amire képesek, amire tehetségük, tudásuk, tapasztalataik feljogosítják őket. A versenyről alkotott kép Magyarországon, különösen térségünkben meglehetősen negatív, s ez részben magyarázhatja a fiatalság és a felnőtt társadalom passzivitását.

Néhányan úgy gondolják, végzés után *alkalmi munkákat* vállalnak majd. Egyikük termékgalmazással (orosz szak), a másik kettő oktatással vagy számítógépes programok írásával keresi kenyerét (programozó matematikusok). Mindhárman megyeszékhelyen laknak. Kettőjüknek van korábbi munkahelyi tapasztalata.

A továbbiakban tekintsük át azokat az adatokat, amelyek azt mutatják, mennyire ítélik a végzősök fontosnak egy állás elnyeréséhez bizonyos „kellékeket”. A hallgatók az egyetemi oktatás részeként egy sor olyan dolgot el tudnak képzelni, amelyek felkészültségüket javítanák, bizonytalanságukat csökkentenék. Kérdés, hogy az egyetem mennyire tudja magáévá tenni ezeket a javaslatokat, mennyire képes azokat feladatai közé sorolni. A hallgatók által felvetett, speciálkollégium vagy alkalmi foglalkozások keretében tartandó felkészítés tárgyai a következők lehetnének: álláskeresési technikák, pályázati anyagok írása, felkészülés interjúkra, önmenedzselés, tájékoztatás a munkaerőpiaci helyzetről, kommunikációs tréningek. Minden hallgató számára elérhető számítástechnikai képzésre és vállalkozási ismeretekre is mutatkozik igény. A javaslatok döntő többsége nem a szakmai képzéssel függ össze, hanem egyéb munkaerőpiaci technikák elsajátításának igényét fogalmazza meg. Ily

módon a hallgatók elfogadják azt, hogy a szakmai képzés ilyen, bizonytalanságukat inkább a piac által megkövetelt technikák ismeretének hiányaként fogják fel. A hallgatók tehát nem érzékelik – s talán nem is érzékelhetik – a szak szerinti képzés hiányosságait.

A hallgatók körében bizonytalanságok érzékelhetők. Ezek mögött egyrészt pályorientációs hiányosságok állnak: nem tudják, mit akarnak csinálni. Másrészt a piac működésének megtapasztalása okoz némi zavart; az, hogy a piac a végzős hallgató sorsára komoly hatást gyakorol. A hallgatók ítélete szerint a szakmai tudás és a bizonyítványok nem olyan súllyal esnek latba, ahogyan korábbi szocializációjuk során azt elsajátították, és ahogyan azt az intézmény maga is felfogja és képviseli. A hallgatók érzékelik a nem a szakmai felkészültségek körébe eső munkaerőpiaci elvárásokat, ám egyelőre nem tudnak ezeknek megfelelni. Ezt felkészültségük megítélésében is kifejezésre juttatják. Meg tudnak fogalmazni néhány év alatt divatos és ismert kifejezések lettek. A hallgatóságot nehéz bizonytalansági szintek szerint csoportokba sorolni. A jelen írásban használt csoportosítás alkalmasnak bizonyult ugyan a vizsgálatra, de nem volt képes igazi különbségeket megjeleníteni az egyes típusokhoz tartozók családi háttere vonatkozásában. A vizsgálat alapján úgy tűnik, a családi szocializáció tárgyunk tekintetében csekélynek mondható.

Vizsgálatunk során azt tapasztaltuk, hogy a pályorientáció, illetve a munkaerőpiaci felkészülés, az aspirációk kialakulása nem, vagy csak korlátozott mértékben a családi szocializáció része. Az egyetem szocializációs hatása csekély mértékben jelenik meg. Az egyetem szakokat tanít és okleveleket állít ki. A hallgatók szerint ezek az álláspályázat értékelésekor, a felvételi interjúk alkalmával kevésbé esnek latba. Sokkal fontosabbnak ítélnék olyan technikákat, amelyeknek oktatása nem szerepel az egyetem napirendjén. A felsőoktatási intézmények hallgatói más módokon nyernek információkat, más fajta hatások alapján formálódnak munkaerőpiaci elvárásaik és elképzeléseik. Kérdésként merül fel, hogy mi az a szocializációs tényező, amely a különböző szakokon tanuló, különböző családi háttérrel rendelkező hallgatók elképzeléseit, aspirációit, terveit közelíti.

Az eredményeket összefoglalva elmondható, hogy a magyar oktatási rendszerben erősödik a *szelekció*, és meglehetősen korán eldől, kiből mi lesz. A szelekció a rendszer alsóbb szintjein elsősorban az intézménybe való bekerüléskor működik közre a későbbi továbbtanulási esélyeket meghatározó módon, a felsőoktatásban továbbá gazdasági alapon történő szelekcióról is beszélhetünk.

Mint láttuk, a tanulmányban felvázolt, a fiatalok előtt álló alternatívák létező hallgatói csoportokat jelentenek. Természetesen még nem látszik pontosan, kiből lesz munkanélküli, ki az, aki végül is továbbtanul és ki lesz az, aki alkalmi munkából él majd végzés után. A hallgatók egy mozgásban lévő intézményrendszer kliensei. A kérdés – amelyet az oktatáspolitikai és az intézmények döntenek el – az, hogy ez a mozgás sodródás lesz-e.

A felsőoktatás megújításához külső pénzek bevonására is szükség van. A munkaerőpiac keresleti oldalán fellépő gazdasági szereplők egyre tudatosabb humánpolitikával rendelkeznek. Szükségük van szakemberekre, és azt az időt és pénzt, vagy annak egy részét, amit jelenleg a vállalat kebelén belül elköltönek a frissen végzetek szakmai szocializációjára, talán – és a témában a vállalatokra irányuló kutatásaink

ezt támasztják alá – a pályakezdők munkába állás előtti, az egyetemi tanulmányok időszakára eső szocializálására fordíthatnák.

A lehetséges együttműködés tartalmi elemeit a cégek a következőképpen fogalmazzák meg (ez egyúttal azt is jelzi, milyen fajta kompetenciákat hiányolnak a leginkább a mostani végzősökből): *alkalmazható nyelvtudással* rendelkező munkavállalókat szeretnének, szakmai nyelv tanítását igénylik az egyetemtől. Gyakran számolnak be arról, hogy a fiatal munkavállalók nem képesek *együttműködésre* kollegáikkal, holott a munka gyakran csoportokban folyik. Ilyen irányú felkészítésben is el tudnak képzelni együttműködést. Felmerül az igény a *speciális szakmai tudás* iránt is, amelyet a szakok speciálkollégium keretében hirdethetnének meg a vállalatok megrendelésére. Végül, a vállalkozások komoly hiányosságokat látnak a fiatal diplomások *komplex látásmódja* tekintetében. E területen szakmai gyakorlatok szervezésével jöhetne létre együttműködés, valamint azáltal, hogy a hallgatókat oktatók számára betekintési és gyakorlati lehetőséget biztosítanának a vállalatoknál folyó gyakorlati munkába.

Szabó Csaba

NEM ISMERI ÉS NEM IS MERI MEGISMERNI

Tanítható-e a pedagógia, vagy csak hosszú siker- és kudarc-sorozatokat megélt tapasztalatokból leszűrhető apró fogások, beállítódások, eljárások tömege? Megrövidíthető-e az oktatás segítségével ez a sokszor keserű tapasztalatokkal tarkított betanulási időszak? Viszont, ha léteznek ilyen fogások, trükkök, ezt át tudja-e adni az egyetemi képzés, és ha valamit átad is, abból mi hasznosítható, mi hasznosul a tanári pályájukat kezdők számára? Ezzel szorosan összefügg az a kérdés, hogy vajon mennyire készíti fel, mennyire lehet felkészíteni a jelölteket az iskolában folyó munkára, hogy ne kijózanító és elrettentő „hideg zuhanyként” érje őket a mindennapi tapasztalat, mikor elsőéves gyakorló tanárként minimum heti húsz órával és sok-sok osztállyal szembesülnek?

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanár szakos hallgatói egy nagyobb vizsgálat részeként töltötték ki az alábbiakban feldolgozott kérdőívet. A kutatás első lépése a most negyedévesek közül egy olyan csoport körülhatárolása, akik tanárképes szakon valóban tanárok akarnak lenni. A kérdések főként a tanári pályáról, munkáról alkotott elképzeléseikre vonatkoztak.

A kutatás következő szakaszában ugyanezen hallgatók megkérdezésére kerül sor ötödéves korukban, fél évvel később, amikor a gyakorlótanításon már túljutnak. A harmadik szakaszban akkor keressük meg őket, mikor már tanárként tanítanak valamelyik iskolában. Ezzel párhuzamosan interjúk készülnek a vezető tanárokkal, a tanárképzésben résztvevő oktatókkal.

A negyedévesek vizsgálatával kapcsolatban a következő hipotézisekből indultunk ki. Alig néhány évvel ezelőtt szinte természetes volt, hogy aki tanári szakon végez, az tanárként fog elhelyezkedni, azonban mára a helyzet rendkívül rövid idő alatt gyökeresen megváltozott. Ma már a tanárképzésben résztvevő hallgatók jelentős része egyáltalán nem akar tanár lenni, más része szakválasztása ellenére is bizonytalan még a tanári pályán való elhelyezkedés tekintetében, valamint a hallgatók egy